

Den grønlandske børnesags pionér

I 1966, en uge før jul, døde den grønlandske præst, pastor Jens Chemnitz, 75 år gammel, og hans bære blev ført den lange vej til den lille kirkegård i udstedet Lichtenau. I følget var der syv præster og mange kateketer, men desuden var der fem mennesker, der i den afdøde havde haft en elsket plejefar. I Lichtenau ligger nemlig det første grønlandske børnehjem, Gertrud Rasks Minde, oprettet af Jens Chemnitz, der var den grønlandske børnesags pionér. Gennem et langt liv arbejdede han for sin tanke om et hjem for forældreløse grønlandske børn, og kun takket være store personlige ofre og en utrættelig indsats fra ham og hans hustru Valborg lykkedes det. Nu hviler han i nærheden af sit livsværk.

I nogle hidtil utrykte erindringer fortæller Jens Chemnitz' ældste datter, Ruth Chemnitz, om sin far, om hans baggrund og om det Grønland, hvor hun voksede op som lille pige, og som hun senere vendte tilbage til som ung for at være hos sin far.

Jens Chemnitz

Min bedstefar var den yngste af 6 børn. Han blev født den 24. november 1853 i Østprøven i Grønland. Hans fulde navn var: Jens Anton Elias Barsilai Ignatius Chemnitz. Han studerede teologi og blev ordineret den 18. april 1883 i Vor Frue kirke i København. Han rejste tilbage til Grønland, hvor han samme år den 10. juni blev gift med min bedstemor, der hed Ane Marie Jakobine Katrine Holm. Farfar var så præst i Holsteinsborg i 5 år. – Derfra flyttede han til Frederikshåb fra 1888–1901, hvor han igen forflyttedes, denne gang til Frederiksdal som førstepæst. I 1912 flyttede han til Lichtenau og blev da hædret med Dannebrogordenen og Ridder af Dannebrog. Lichtenau blev hans faste opholdssted til 1929, da han døde.

Farfar var på mange områder en foregangsmand og derfor en ledende skikkelse blandt grønlænderne. Han startede bl. a. fåreavlens deroppe. Han kunne se, det var meget vigtigt, at befolkningen havde noget ved siden af deres oprindelige erhverv med sæl- og fiskefangst. På farfars initiativ blev der bygget et forsamlingshus, som står den dag i dag. Der holdt han mange både oplysende og opbyggelige foredrag for befolkningen, og han sørgede for, der kom fremmede talere. Ungdommen samlede han to gange om ugen i præstegården til sang, foredrag og oplæsning. Mændene blev undervist i kajakroning, arbejde med ben og fedtsten, som de lavede mange smukke ting af. – Der blev også oprettet en lille husmoderskole, som farmor fore-

stod. Hun underviste de unge piger i madlavning, syning af deres nationaldragter, knipling o. m. m. – Man må sige, at de begge to gjorde deres til at oplyse grønlænderne. En af mine farbrødre kom også i Grønlandsstyrelsen i næste generation, og en søn af ham er i dag formand for Grønlands Landsråd, mens min far blev præst ligesom farfar.

Min morfar var førstelærer i Hyllinge skole ved Næstved. Der kom 5 børn i ægteskabet, og heraf var min mor den yngste, Ingrid, som kom til at knytte forbindelsen med Grønland.

En dag fik min morfar en forespørgsel fra Grønlands Styrelse, om han ville tage en ung grønlænder i huset. Den unge mand var uddannet på seminariet i Godthåb til kateket, og han skulle overvære undervisningen på Hyllinge skole, samtidig med at han lærte mere dansk. En kateket er lærer i børneskolen og mange steder eneste lærer med det fulde ansvar for undervisningen og tillige prædikant, der holder gudstjeneste, besøger syge, og en slags socialrådgiver i samme person. En større og mere omfangsrig tjeneste end nogen dansk kollegas, uddannet på seminarium. Kateketen er ved gudstjenesten både kordegn og præst, selv om hans uddannelse ikke er at sammenligne med en præsts. Men hvad kateketerne har betydet på de grønlandske udsteder, er umådeligt. Man glæder sig over præstens besøg, det er festdage, – ja højdepunkterne i deres tilværelse. Men præsten hører ikke hjemme på stedet sådan som kateketen, hvorfor han ikke kommer til at betyde det samme. Kateketen er der i dagliglivet, hvor hans råd og hjælp ofte er afgørende i akutte

situationer. Desværre er der stærk tilbagegang i antallet af kateketer.

I tiden fra 1916–1924 var der 4 grønlændere til videreuddannelse i morfars hjem. Efter en tid at have overværet undervisningen, skulle de unge selv prøve. Min far var den første og yngste af de 4. I 1926 blev han ordineret som præst i Vor Frelzers kirke, og samme år blev han og mor gift og rejste til Jakobshavn på Grønland.

Jakobshavn.

Byens grønlandske navn, Illulisat, betyder isfjeldene. Inde i Diskobugten gemmer byen sig. Der er mørketid fra 1. december til 12. januar, men solen vender først tilbage omkring 6. februar til selve byen, fordi højdedragene skjuler den. 13. januar tager folk ud til et bestemt sted, der hedder „Holms Bakke“ (på grønlandsk Pitorqeq) 3 km syd for byen. Her samles befolkningen hvert år for at se det første svage skær af solen. Ved den lejlighed synges en bestemt salme, der hedder: „Uvdlume, serqernup nuivá“, som betyder: „I dag er solen kommet tilbage“. Den er digtet og komponeret for 4 stemmer af Grønlands store digter, Jonathan Pedersen. Meget smukt lyder denne hymne herude i naturen. Bagefter går folk tilbage og fester hele dagen med besøg (polár) hos hinanden. Der drikkes kaffe med kager til, eller der drikkes (Imiaq) hjemmebrygget øl, som er meget stærkt berusende. Om aftenen er der dansemik i forsamlingshuset.

Jakobshavn blev grundlagt 1741 ved Jakobshavns isfjord, hvor igennem kæmpemæssige isfjelde skydes fra isbræen

udad mod havet. Både fjordmundingen og farvandet omkring byen kan være fuldstændig pakket med isfjelde og is-skosser, der dog i almindelighed hurtigt forsvinder med den stærke strøm ud i havet hovedsageligt nordpå. Isbrænen her ved Jakobshavn er en af de største på den nordlige halvkugle. Den anses for at være verdens hurtigst strømmende gletcher. Der er målt hastigheder op til 30 km i døgnet. Siden 1850 har isbrænen, der ligger 45 km fra fjordmundingen, trukket sig 25 km tilbage, og den flytter sig stadig. Beregninger siger, at brænen årligt producerer ca. 20 km³ is.

Zionskirken i Jakobshavn har hidtil været Grønlands største. I den blev jeg, som det første barn af Ingrid og Jens Lars Andreas Chemnitz, døbt 18. august 1927. 1928 blev min søster døbt i samme gamle, smukke kirke. Den oprindelige kirke blev opført 1779–83 på initiativ af missionæren Jørgen Sverdrup. Jakobshavn fik sit egentlige sygehus i 1904, men da var det halvdelen af kirken. Det blev senere inddraget i kirken. Ved en gennemgribende restaurering i 1929–31 blev kirken flyttet 50 m op i landet og genindviet 25. juli 1931. Siden da er sygehuset blevet selvstændigt, men ligger nær kirken. Kirken er opført af træ, har synlige hjørnestolper, et skib, kor og våbenhus. Indvendig er bræddebeklædning og hvælvet loft også af træ; det bæres af træsøjler. Det hvidmalede kirkerum har ca. 400 siddepladser, oplyses nu af elektricitet og opvarmes med olie-fyr. Da min far kom derop, blev den oplyst af stearinlys og opvarmet af en kakkellovn.

På alteret findes en kopi af Thorvald-

sens Kristus-figur, to store alterstager, skænket af købmand Sven Sandgreen, 1789, samt to mindre lysestager. Døbe-fonten, der også er af træ, stammer fra 1779. På dåbsfadet, som er af tin og fra samme årstal, lyder indskriften: „Jeg vil give herlighed i Zion.“ Esajas 43,13. Deraf kirkens navn. I Jakobshavn provstebolig fødtes forfatteren og polarforskeren Knud Rasmussen 7. juni 1879 – død 1933. På grønlandsk blev han kaldt „Kununguak“, Lille Knud. I denne provstebolig boede mine forældre med os to småpiger fra 1926–1929 sammen med Knud Rasmussens forældre. – I kirkens våbenhus findes en tavle med navne på præster, der har virket i Jakobshavn, iblandt navnene min fars: Jens Lars Andreas Chemnitz. I 1929 fik far embede i Fiskerødet, men da præsteboligen ikke var færdigbygget, opholdt vi os 2–3 mdr. hos min farmor i Lichtenau, hvor min farfar havde virket fra 1912–1929. Han var død 3 mdr. før, vi kom.

Fiskerødet.

Det grønlandske navn er: „Qerqertarsuiassiat“, som betyder: „De ret store øer“. – Min søster og jeg var henholdsvis 1 og 2 år, da mine forældre flyttede med os til Fiskerødets præsteembede. De kunne ikke helt selv bestemme. Der var tale om en anden by, men det blev altså her, jeg skulle have min længste barndom på Grønland.

Byen Fiskerødet er grundlagt 1774. Den ligger ca. 150 km syd for vores grønlandske hovedstad, Godthåb. Man passerer på vejen fra Fiskerødet til Godthåb følgende steder: Grædefjorden 42 km og Avigait 116 km. Afstandene

er fra Godthåb. Det er en meget smuk sejltur med skonnert eller motorbåd, som jeg har oplevet nogle gange. I min barndom var forbindelserne meget vanskelige, og turene tog lang tid og var også ofte farefulde. I tilfælde af alvorlig sygdom var der ingen anden udvej, end at sende en kajakmand afsted efter læge. Der kunne ikke telegraferes til lægen i Godthåb. Sejlturen kan trues af pludseligt uforudsete storme, som bryder løs. En sådan storm er gerne ledsaget af is og uigennemtrængelig tåge. Kajakmanden er på det nærmeste prisgivet, hvis han ikke er nogenlunde stedkendt, så han kan søge ind i en lille vig, til den værste storm og tåge er forsvundet. I magsvejr, som er meget sjældent, er han 5–6 dage om at ro ind til Godthåb. Lægen er måske ude på besøg, så han må vente yderligere og bare håbe, at det ikke bliver for sent, inden han når frem. Nogle gange må han ro tilbage med uforrettet sag. Der kan altså gå op til 14 dage, før han er hjemme igen. Det er den risiko, man altid må regne med, og derfor ser grønlænderne på døden med helt andre øjne end vi i Danmark, hvor lægen er i nærheden. I Grønland kan de pårørende i en sådan situation komme i vild ekstase med råben, trampen og en skingrende latter så gennemtrængende, som jeg aldrig kan glemme og helst ikke vil tænke på. Det er naturfolket, man da møder. I Grønland „lever man med døden“. Når én eller flere fangere i fangstmånederne fra maj–august rejser fra udstedet, har man den meget smukke skik deroppe at samles på stranden med befolkningen for at synge velsignelsen flerstemigt, før fangerne skal afsted.

Mel.: Søde Jesus, vi er her. (På grønlandsk lyder den som følger):

„Pivdluarqussivdlutit,
Gúte, ivdlit sernigingá;
qamarsanga kingnanik,
saimássivdlutit piginga;
issiginiánguanga,
kísalo erqísísanga.“

Derefter er der 2 minutters stilhed, og idet båden glider fra land og meget langsomt forsvinder ud af havnen, skydes der med løst krudt fra begge sider.

Tiden gik, før præsteboligen blev færdig, og min søster, Kirsten, blev to år, jeg selv tre år. Vi var sat i pleje hos kolonibestyrer Jakobsens, indtil alt var flyttet ind, og det var vi ikke kede af, for fru Jakobsen havde altid noget godt at byde på, enten småkager, bolcher, chokolade eller andet. Omsider kom dog dagen, da vort rigtige hjem, præsteboligen, blev i orden, så vi flyttede hjem. Jeg husker det nye hjemms indretning meget tydeligt. Det var meget primitivt. Der var ikke lys og vand indlagt. Vi havde petroleumss- og spækklamper. Vandet måtte hentes fra en brønd et godt stykke fra huset. Der løb en dejlig, klar kilde, som kom fra en indsø oppe bag det store fjeld. I køkkenet, som var ret stort, var der en blå vandtønde. Den fyldte vores præstegårdskar, som hed Mallaki. Han hentede også lyng og tørv og lagde til rette i kakkellovne, så min mor lige kunne tænde op om morgenen. Kul skulle Mallaki også sørge for, men det var noget frygtelig svineri at fyre med kul, for de gav en sortgrøn os, der i tåget vejr stod i store flager og dæk-

kede alt i køkkenet. Tørvene skulle vi selv skære og stakke om sommeren. Det fik vi piger efterhånden lov til at hjælpe til med. Når tørvene var skåret, blev de lagt til tørre på klipperne og vendt i solen, til de blev tørre. De stod så i stakke en uges tid og blev kørt hjem i trillebøren – ind i gedehuset. „Gedehuset“ indeholdt foruden tørvene også geder, gedekid, får og lam samt en fæl vædder, som vi var lidt bange for! Og gedebukken, som ville stange, var det lige så galt at nærme sig! De små lam og gedekid derimod var vore venner, som vi var meget optaget af. Engang imellem var de så små og svage, så de måtte ind i køkkenet for at blive varmet op, og her madede vi dem med mælkeblanding i lang tid – med sutteflaske. Når Mallaki sad og malkede dyrene, stod jeg ved siden af, og da lærte jeg at tælle til 10 på grønlandsk, hvilket jeg aldrig har glemt, selv om jeg kom til Danmark i 7-års alderen og ikke så Grønland i 16 år.

Fiskenæsset har foruden præsteboligen også kirke, skole og en butik. Skolen har plads til ca. 25 børn. Her var far lærer på hverdagene sammen med kateketen, Manasser. En enkelt gang fik vi to „store piger“ lov til at komme med ned i skolen, som vi kaldte „Verdens Ende“, fordi den lå helt ude på næsset. Der var forresten også et bageri, der bagte brød til butikken, der ellers måtte have brød fra Godthåb, hvilket var lidt upraktisk, afstanden taget i betragtning.

Butikken fortjener en nærmere omtale, da den var en slags „Kulturcenter“. I den var der altid en særlig stemning. Man lukkede op kl. 10. En pæn skare

i alle aldre er da samlet udenfor, så da døren åbnes, bliver der en puffen og skubben. Slet ikke fordi de har travlt, når de er kommet indenfor! Det haster ikke med at komme ud igen, og hvad der ikke kan nås i dag, når vi nok i morgen!!! Eller det nås slet ikke. Så siger grønlænderen: „Sorqutangilaq“, hvilket udlægges: „Skidt med det“.

Hvad jeg fortæller nu, er selvoplevet i 4–5-års alderen: I „min“ butik kunne man købe alt muligt lige fra søm i forskellige størrelser til brød, kaffe, te, sukker, margarine (gerne harsk), patroner, rifler, sygarn, perler, silkebånd til anorakkerne eller håret, skibskiks og skonnerokker (en speciel slags brød lavet af sigte- og hvedemel, formet i store, ujævne klumper), svedsker, figner, rosiner, chokolade og skind, alt i en forvirret blanding som i et større supermarked, men blot på mindre plads. Grønlænderen køber dog kun lidt ad gangen, for så er der lejlighed til at komme til købmand igen om eftermiddagen, når der er åbent. Som regel er der åbent 3 timer om formiddagen og 2 timer om eftermiddagen. Det er dagens højdepunkt; man taler med hinanden, hører nyt om familien her på hele byens daglige samlingssted. Skal nogen ud på en kortere eller længere tur, drøftes det også her. Man har det dejligt! Grønlandere er meget lattermilde. Jeg kender ingen, der kan le så hjerteligt som grønlandere, tilsyneladende over ganske banale ting. De lever livet, mens de har det. Det giver sig ofte udtryk i en spontan grønlandsk dans, nogle råb, hyl, klappen og trampen, en egen livsglæde.

Til gengæld er deres sorg lige så hjertegribende, så det undertiden kan virke direkte uhyggeligt i den måde, de udtrykker sig på, når man ikke kender det.

Egentlig var der to kirker i Fiske-næsset, idet den gamle kirke var faldefærdig. Den lå midt i byen og var indviet 1878, bygget af tørv og kampesten både ud- og indvendig, så den blev nu brugt til forsamlingshus. Den nye kirke lå udenfor byen. Den var meget smuk. Herrnhuterne har været på stedet en tid, og der findes mange grave omkring den nye kirke. Nogen tid efter vor ankomst til Fiske-næsset blev vores familie forøget med en lille søster mere. Hun blev døbt Anne Lise, som det første barn, på kirkens indvielsesdag den 14. maj 1931.

Nu gik der nogle år, hvor vi legede med grønlandske børn og fik lært det grønlandske sprog, så vi talte det perfekt. Vi blev tosprogede, idet mor holdt det danske vedlige.

Så kom vor første skoledag. Far og mor fulgte os op ad trappen til gæsteværelset, der nu skulle være skolestue. Vi blev indskrevet i frk. Strandborgs protokol, og undervisningen kunne begynde. Hver af os havde fået en fin skoletaske samt pennalhus, og nu fik vi også bøger, både læse- og regnebøger. Der vankede et par historier i dagens anledning, og vi fik noget for i læsebogen, før vi løb ned til middag og fortalte, hvordan det var at komme i skole første gang. Nede i køkkenet havde mor bagt et lille fint franskbrød til os hver, som det er skik deroppe på den første skoledag. Vor første skolegang kom ikke til at vare længe i denne omgang, idet vores mor blev meget syg, da vi fik

vores lillebror den 31. marts 1935. – Det kostede hendes liv.

Mens mor levede, tog vi på fjeldet og drak te, eller vi tog over til „Gedeøen“, som lå ½ times sejltur fra havnen. Navnet havde øen fået, fordi befolkningens geder, får og lam græssede der om sommeren. De blev sejlet derover i maj og blev der til august.

Det første man foretager sig, når man kommer i land på øen, er at samle lyng og kvas sammen til et bål. Teen bliver gerne lavet ved anløbsstedet, hvor der er mange sten. Man laver et lille hulrum mellem stenene, så kvas, småpinde og papir kan anbringes deri. Så kommer vandkedlen over, og når den koger, kommes teen i. Det giver en let røget smag. Mens vandet kommer i kog til te, finder man et ideelt sted at sidde. Kopper, sukker, fløde og kage kommer nu frem. Der er en egen stemning over sådan en tedrikning. Vi leger gerne forskellige lege, eller man giver sig til at synge. Når grønlændere er ude at ro i flok, er sangen meget dominerende. Der synges i takt til åreslagene, så glider det bedre. Al sang er flerstemmig, og man synger også kanons, da sejlturene jo ofte er lange, så der skal variation til. Grønlænderne er meget udholdende og stærke, hvilket viser sig, når de skal ro, og de kan lide det.

I Fiske-næsset fandtes i 30'erne mange jordhytter, men også en del træhuse. De er nogenlunde ens indrettede. Traditionen fra forældrenes boliger følger næste generation. Jeg har været inde i jordhytter, dels da jeg var barn, dels som voksen, da jeg var hjemme hos min far fra 1952–54 i Lichtenau. Typerne er ret

forskellige, men byggemåden den samme. Nogle laver „klippehuler“, d. v. s. bagvæggen af huset ligger op mod en klippevæg. Uden om – eller ud fra klippen „mures“ så med sten og græstørv. Tørvene puttes mellem stenene, og sten er der jo nok af i Grønland. Visse steder sættes så træbeklædning indvendig, hvilket både luner og giver mulighed for at pynte med forskellige ting. Men man skal jo have en indgang, og den laves med et vindfang også af sten og tørv. Huset graves et stykke ned i jorden, så det ligger fast, når stormene raser.

Vi kunne jo prøve at gå ind i sådan en jordhytte. De fleste er ikke mere end 3,5–4 m store. De er bygget i to forskudte, men alligevel sammenhængende rum. Man lukker først en skæv, knirkende dør på løse hængsler op. Så er man inde i gangen, som er gravet ned i jorden. Der er meget lavt, så man må kravle på alle fire. Gangen kaldes også „husmuren“. Fra den er der endnu en dør ind til den egentlige „stue“, der samtidig tjener som soveværelse, køkken og opholdsstue. Sovebriksen langs den ene væg er dominerende. Nogle steder danner den en vinkel. Om dagen er sengetøjet lagt op mod væggen, så er der plads på briksen til forskellige ting, som bruges i den daglige husholdning såsom petroleumslampen, vækkeur, symaskine m. m. Briksen bruges også som bord – eller stol. Ningio (bedstemor) sidder gerne her og broderer sine kamikker, og igdo (bedstefar) er der også. Han pusler med fangstredskaber eller skærer små tupilakker (amuletter) ud i ben. Han laver også de meget smukke fedtstensfigurer.

Børn er der en Guds velsignelse af overalt. De leger på briksen eller på gulvet. Utroligt så mange der kan være i sådan et lille hus. I de lidt større hytter er det ikke ualmindeligt, at der bor 12–15 mennesker i det ene rum. Briksen er sat på stolper, og det er dejlige varme sælskind eller lammeskind, der ligger på den. Hver tomme i rummet må udnyttes. Under briksen er „spisekammer“. Der står de store kødgryder og bakker med spæk, som de gemmer og spiser sammen med kød eller tørret fisk. Angmasetter er meget små sild, som smager godt. De kommer om sommeren i store stimer og er lette at fange med ketsjere eller de bare hænder. De lægges til tørring på klippen, vendes et par gange og puttes så i en skindpose. Det kniber jo meget med føde om vinteren, hvorfor man sikrer sig om sommeren.

Alt hvad fangeren skal bruge, når han er ude på fangst, gøres omhyggeligt i stand. Skindene, som i løbet af sæsonen erhverves, ligger også i hytten i ruller, til han kan få dem solgt i butikken. De giver godt med penge. Jo mere de er forarbejdede og behandlede med omhu des større værdi, og for pengene købes det vigtigste, først og fremmest kul, som er meget dyre. Tørv og lyng er der nok af, men det giver ikke samme varme som kul. Der bruges dog meget lyng, som hentes hjem om efteråret.

Næst briksen er komfuret det dominerende i hytten. Det står altid bag døren sammen med vandtønden og øsen. Komfuret er altid varmt. Et par gryder med kød eller fisk samt en kedel er altid sat på, og man laver kaffe og te, spiser og sover, som man føler trang til.

Møblementet i øvrigt er meget spartansk. Det består ofte af et par omvendte kasser med en dug på. Ikke alle har brædegulv, men det vinder mere og mere frem. Om vinteren må alt foregå inde. Det gælder bl. a. sæflænsningen, da alt fryser udenfor. Når sælen flænses, kan det ikke undgå at lave svi-neri i hytten, og derfor må gulvet skures bagefter. Her kommer så det fortvivlede problem for grønlænderne med vandet, især på de små udsteder, hvor der om vinteren er høj sne eller glat føre, og vandet må hentes 1½–2 km borte. Der må man først slå hul i isen, ofte et tykt lag, før man når ned til vandet, og med en kop øser man spande og kander fulde. Derfor bruges vandet også mange gange, inden det smides ud. Man drikker af øsen og hælder det resterende vand tilbage i spanden, og det er derfor ikke underligt, at mange smitsomme sygdomme spredtes på den måde. Bl. a. var T. B. meget udbredt i min barndom på Grønland.

Hjemme i Fiskerødet havde vi vort eget røgeri og henkogerri samt en slags bryggeri. Røgeriet bestod af en ovn, der var muret op af sten og græstørv. Der blev lavet en lang gang nede i jorden, og en lang stang hvilede på et par store sten. Når vi så havde fisket rød laks, blev disse gjort i stand og hængt op på stangen, ligesom man gør med sild på Bornholm, når man røger dem. Så blev der fyret op under laksene, og ilden skulle holdes vedlige med tilpas iltning, så den fine, røgede farve kom frem. Nogle sten blev sat for indgangen, og der blev lavet et „låg“ af græstørv med sten ovenpå, så der var træk ud langs

siderne. Efter 8 dage kom så det store øjeblik, da laksene skulle tages ud. De havde den kønne, rødbrune farve, altså var det lykkedes. Sikken et festmåltid der blev, når vi om aftenen fik lov til at smage nyrøgede laks på et stykke brød. Uhm, hvor det smagte! Hellefisken kan også røges, men den er mere løs i kødet. Alligevel smager den dejligt.

Vort henkogerri var beregnet på fuglevildt som ryper, alke og edderfugle, som mine forældre henkogte til vinterproviant. Jeg kan endnu se for mig de store bunker af fugle liggende i køkkengangen. På henkogningsdagen hentedes 3–4 koner fra byen. De var med til at plukke fuglene. En masse kogende vand skulle der jo til, så Mallaki havde travlt med at fylde vandtønden hele tiden. Plukningen var det seneste arbejde, rensningen fulgte efter, og endelig parteringen, hvor brystkødet blev skåret fra til bøf, som blev stegt på panden. Samtidig var min far og Mallaki ved at lave dåser af et langt stykke blik, der blev bøjet om på midten og loddet, hvorefter bund og låg skulle laves. De blev savet ud og presset sammen i blikdåsen, først bunden så de brunede kødstykker kunne anbringes 5–6 stykker i hver dåse, når de blev lagt på en bestemt måde. Skyen blev hældt over, og der stod så de lange rækker af dåser, som far skulle lodde låg på. Så meget maskine havde de, at låget blev trykket ned med maskine, mens far loddede kanten rundt. Bagefter slog min far et søm i midten, for at luften kunne komme ud, og loddede hullet til igen. Det frembragte en sjov lyd, syntes vi. Nu kunne dåserne holde sig, så længe det skulle være. De fik gult „mavebælte“

på, hvor der stod, hvad dåsen indeholdt, samt dato og årstal. En del af dem blev solgt – endda i Danmark! Det var en meget lang og streng dag for far og mor, når der blev henkogt. Om aftenen var der jo nogle gode ting at gnave. Skrogene blev kogt, så der blev god suppe.

„Bryggeriet“ lavede vort øl (imiq). Det stod i en stor beholder eller et kar. Når det havde stået længe nok og gæret, kom det op i en anden beholder med en hane forneden. – Øllet gærede ca. 8 dage. Så skulle der renses en masse grønne flasker. Det blev gjort med brunt sæbevand, hvorefter skylningen foregik i en stor zinkbalje. Det arbejde fik vi piger lov at deltage i. Endelig kom det store øjeblik, da den brune drik kom ud gennem hanen. En balje blev sat under, for intet måtte gå til spilde. Den første flaske fik tragt på, og vi piger fik lov at række far flaskerne til tapningen. Når den var overstået, blev propperne sat i. Det kunne vi også hjælpe med, og det sagde: Bum, bum ...

Der var meget, som ændredes, da mor døde efter lillebrors fødsel i 1935. Hun blev begravet på den nye kirkegård i Fiskeræsset. Gravstedet med stakit om bliver stadig vedligeholdt på præstegældets regning.

Fødsel på et udsted.

Man har den skik på mange udsteder, når et barn bliver født på en af de voksnes fødselsdag, enten det er i familien eller uden for den, at denne „fødselsdagskammerat“ (inúveqatiga) bliver knyttet til det lille barn på en særlig måde. De skal give hinanden gaver og

inviteres til hinandens fødselsdag. Der salutes på hele pladsen, når et barn fødes, og her som alle steder i verden er en søn mest velkommen, så han får 21 skud, mens en pige kun får 10. Der festes vældigt i anledning af en fødsel. Befolkningen strømmer til i små hold på 5–6 stykker og giver deres beskedne gaver, f. eks. nogle lys, en fin rævehale, et stykke skind osv. Gaverne betyder ikke så meget, det vigtigste er samværet i hjemmet. Prikken over i'et er dansen om aftenen – i forsamlingshuset.

Dobbelt stor er glæden, når det lille barn bliver døbt. Det får gerne navn efter en nylig afdød. Barnet betragtes så af de pårørende som en navnebroder eller søster og skal også have gaver på dåbsdagen. Dets ½ års dag er også af stor betydning. Da går man på fjeldet og drikker te. Barnet får nyt tøj, anorak og de første små kamikker, som bliver beundret af alle på bopladsen. Flaget på udkigsfjeldet er hejst i dagens anledning.

Næste festdag af stor betydning er den første skoledag, hvor flaget på ny vajer. Barnet er i stiveste puds, drengen i anorak, og pigen får den første nationaldragt, hvis der er råd til det. Pigens er jo den dyreste, men under alle omstændigheder får hun en ny kjole, nye kamikker og en rød sløjfe i håret. Det sker, at drengen foruden anorak og kamikker også får en kasket, for nu er han jo ved at være „voksen“. Om eftermiddagen er hele befolkningen på bopladsen samlet til „ivdlúrússaq“ (komme fremmede) sammen med børnene, og der er kaffemik. Er der lidt knebent med plads, foregår det igen i smågrupper på 5–6, og hvert hold får så sin kaffe med kan-

dis og en særlig tung halvbagt hvedekage med mange rosiner i. Der bydes også på røg! Lidt primitivt men effektivt, idet en dåse med fintskåren tobak og en rulle toiletpapir er ingredienserne, som serveres til selvbetjening med ordet: „Pûjortarniarit“ (Værsgo og ryg!). Lidt efter bølger røgen om det lille bord i husets eneste rum. Man bliver budt 2 gange, men anden gang siger man bare: „mikissorolanguamik“ (kun en lille smule). Det er en fornærmelse, om man siger: „nagga tassa“ (nej, ikke mere). Når det ene hold er gået, bliver kopperne straks vasket til næste hold gæster, som der er gået bud efter. Således fortsættes, til alle har været der.

I Fiskeræset holdt vi grødgilde for bopladsens børn, når vi havde fødselsdag. Flaget er igen hejst, og moderen må igen som på den første skoledag bage et lille fint franskbrød (ifiaq qaqortaq). Om eftermiddagen på en fødselsdag samledes vi på en dejlig skrånning neden for kolonibestyrerens bolig. To meget store gryder med dejlig risengrød er kogt, og hvert barn har en tallerken og ske med. Også de små børn er med storesøster eller -bror, det var de meget glade for.

Der findes også noget, som kaldes „skæve“ festdage, for enhver lejlighed, stor eller lille, benyttes til fest og dansemik. Når en ung fanger i 14–16-års alderen fanger sin første sæl (púisse), bliver han midtpunktet i en sådan fest, og alle skal smage et lille stykke af det dejlige kød. Ros mangler det ikke på: „Du bliver en stor fanger“ (piniartorssuaq). En lille dreng rammer en sne-

spurv, en lidt større skyder en snehare eller rype på fjeldet, og de er kun 6–7 år, når de begynder den slags bedrifter. De skal jo tidligt oplæres til jægere. Når de er 3–4 år, får de deres første kajak, og faderen underviser selv sin dreng. Alle disse små fremskridt fejres med „førstegangsfesten“ og dans i forsamlingshuset.

Afsked med barndomslandet.

Vi skulle snart for alvor forlade Grønland for at rejse til Danmark. Min søster og jeg skulle nu i skole. Det blev hos vores moster, som var lærerinde i Høng.

Den sidste søndag i Fiskeræset vil jeg skildre. Kirken var meget smukt pyntet, og der var en lille højtidelig afskedsfest. Far havde fundet to messinglysestager, antagelig oppe på det gamle kirkeloft. De var særdeles smukke og blev pudset op, og fordi det var sidste søndag, før vi skulle rejse, skænkede far de to lysestager til den nye kirke i dagens anledning. Min søster og jeg skulle bære dem op i kirken. Vi var selvfølgelig meget spændte på dette her. Da orglet havde spillet og kateketen bedt indgangsbønnen, vendte far sig mod menigheden og sagde, at om lidt ville vi komme ind med hver sin lysestage. Døren blev åbnet, og højtidelige skred vi op ad kirkegulvet med stagerne og de tændte lys i. Far tog imod dem og hængte dem op, idet de sad på en aflang plade, som kunne hænge. De to stager hænger mig bekendt i kirken endnu. Efter denne lille festlighed fortsatte gudstjenesten det normale forløb.

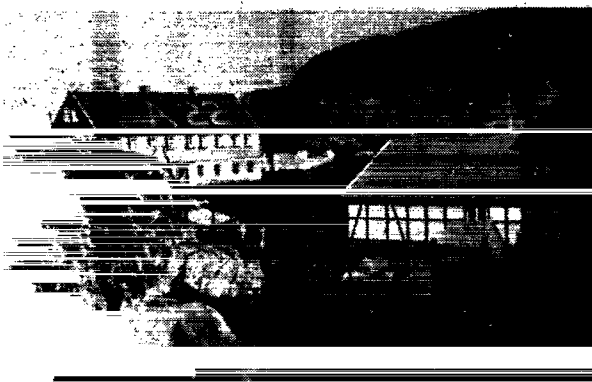
- F R A R U T H C H E M N I T Z ' F O T O A L B U M

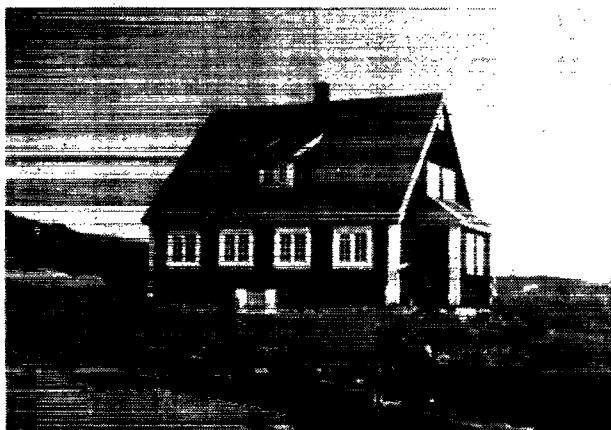
Det indre af Fiskeneset kirke, pyntet ved vor afrejse i 1936. De to lysestager, min far skænkede, ses oppe på væggen ved alteret.

Min mor og far lige før de rejste til Jakobshavn i 1926.

Et lille kig fra børnehjemmets køkkendør. Præsteboligen og lidt af kirken.

Præsteboligen i Fiskeneset inden Kirkebroen blev lavet. Vi går over den lille elv, der løb lige gennem vores have.

Min grønlandske kusine med min lillebror på armen. De første seks plejebørn, der boede i præsteboligen. Indvielsesfest den 30. august 1937.

Min far mellem sine konfirmander på kirketrappen, 1953.

Min far og stedmor, i Lichtenau

Ved mindestenen for Hans Egede uden for kirken i Julianehåb.

Efter friluftsgudstjeneste, Sægdliit, 2. pinsedag 1953

Børnehjemmet Gertrud Rasks Minde

Det var i 1936, at Ruth Chemnitz forlod Grønland. Da hun i 1952 kom tilbage for at være hos sin far, var meget ændret. I de mellemliggende år var det lykkedes ham at få realiseret sin kongstanke: at skabe et grønlandsk børnehjem. Ruth Chemnitz bringer i sine erindringer et uddrag fra „Børnesagens Tidende“ 1967, hvor en nekrolog over Jens Chemnitz fortæller historien om børnehjemmets tilblivelse:

Tanken begyndte allerede i 1913, og det var da allerede hans inderlige ønske og bøn, at han, når han vendte tilbage til Grønland, måtte gøre et arbejde til gavn og velsignelse for sine landsmænd deroppe.

Pastor Jens Lars Andreas Chemnitz blev født i Holsteinsborg den 23. november 1891 som søn af den kendte grønlandske præst Jens Anton Elias Barsilai Ignatius Chemnitz. Efter endt uddannelse på seminariet i Godthåb rejste Chemnitz til Danmark i 1913, og under dette ophold kom han for første gang til at tænke alvorligt på, hvor sølle mange af de grønlandske børn havde det. Det var en aften, mens han var hernede, og han sad lunt og hyggeligt inden døre, mens der ude var storm og kulde. Da kom tanken om de mange fattige børn til ham. I 1914 kom han tilbage til Godthåb som medhjælper og tolk for inspektøren for Sydgrønland, og nu gik det rigtigt for alvor op for ham, hvor elen-

dige kår en hel del grønlandske børn virkelig levede under. Han fortæller således om, hvordan han på en af sine rejser, og det var mange, kom til et udsted, hvor han traf en lille pige, medens han stod sammen med nogle fangere. Hun var meget snavset og laset i tøjet, så man kunne se det bare skind og opdage, at hun var underernæret. Da han spurgte nogle af sine landsmænd om, hvem hun var, svarede de kort, at hun var forældreløs. På samme rejse traf han også en lille dreng, der grædende gik rundt og samlede lyng. På Chemnitz' forespørgsel, hvorfor han græd, svarede han, at hans far var død, og at han var så sulten. Mødet med de to blev spiren til det store arbejde, der nu forestod. Han følte sig kaldet af Gud til at gøre noget for de grønlandske børn. Samme år satte han 65 kr. i sparekassen som en beskedent begyndelse til en indsamling for oprettelsen af et børnehjem på Grønland. Chemnitz søgte herved at vække sine lands-

mænds interesse for sagen. Tuberkulosen var dengang årsag til, at mange børn blev forældreløse, da sygdommen var særlig stærkt udbredt deroppe. Børnene blev anbragt hos slægt og venner eller hos fremmede, som ville eller kunne tage dem. Søskende blev ofte skilt fra hinanden på den måde. Mange familier havde kun til dagen og vejen. De boede dengang i usle og usunde jordhytter, hvor smitten rigtig kunne brede sig. Da der altid er mange i sådan en hytte, forstår man, hvor svært det må være for fangeren at mætte de mange munde. Ene kunne Chemnitz ikke klare det, så interessen måtte vækkes i Grønland og også i Danmark. Opgaven måtte kunne løses i fællesskab.

Ved afsløringen af Hans Egedes statue i Godthåb 1921 talte han, som kommunerådsformand, på befolkningens vegne. Ved samme lejlighed fattede han den beslutning, at børnehjemmet burde oprettes som et minde om Hans Egedes hustru, Gertrud Rask, denne store kvinde, som for ca. 200 år siden havde hjulpet den grønlandske befolkning på den mest uegennyttige måde. Chemnitz gik nu i gang med at indsamle penge, og ved en basar i Godthåb i 1923 var netop Rigsdagens Grønlandsdelegation ankommet og overværede basaren. Delegationsformanden lovede Chemnitz støtte til oprettelsen af et børnehjem, en støtte, som han aldrig modtog. Men i 1924 blev initiativet derimod taget til at stifte: *Foreningen til Hjælp for grønlandske Børn*.

1925 rejste Chemnitz til Danmark for at blive ordineret til præst, og året efter finder vi ham tilbage i Grønland.

Da var han blevet gift med Ingrid Elisabeth Nielsen, datter af førstelærer Nielsen, Hyllinge, som i en årrække tog 4 unge grønlandere til sig og uddannede dem videre som lærere. I Jakobshavn, hvor han nu virkede som præst til 1929, læste han beretningen om den berømte børnesagspionér George Müller, „de forældreløse og faderløses fader“ i Bristol. Også fru Chemnitz læste beretningen, som gjorde et uforglemmeligt indtryk på dem begge.

De oprettede nu selv et børnehjem i Fiskeråset. Det blev indviet den 30. august 1937. De fik i første omgang 6 fattige børn. Året efter kom endnu 2 børn. Det var 24 år efter, at Chemnitz første gang havde syslet med tanken. Det var ofte svært at få pengene til at slå til, samt af den grund at skaffe børnene mad nok, og de måtte ikke lide nød.

I 1942 flyttede pastor Chemnitz til Lichtenau, hvor der var en større præstegård. 1948 købte han forældrenes pensionshus, det nuværende børnehjem, som blev ombygget og indrettet med plads til 10 børn. Efter endnu et kort ophold i Danmark havde de den meget store glæde, at der kom en meget stor gave på 20.000 kr. til dem fra Amerika. Endelig lysnede det, og den 20. september 1950 blev børnehjemmet „Gertrud Rasks Minde“ indviet for de første 5 børn, og endnu 5 var skrevet op. 5 dejlige børn – den mindste var lige fyldt et år – fandt nu et godt hjem her. Ved det nye hjemms indvielse samledes børnene alle med befolkningen udenfor, medens kirkeklokkerne ringede. Chemnitz holdt så indvielsestalen og fremhævede bl. a., at dette arbejde skulle

være den grønlandske og den danske menigheds fælles opgave til gavn og velsignelse for de grønlandske børn.

I Danmark som i Grønland var der nu blevet interesse for sagen, og på den forunderligste måde kom efterhånden de penge, der var brug for, uden at man bad folk direkte om hjælp. Det grønlandske landsråd havde i mange år ydet

hjemmet en betragtelig sum, og ved børnehjemmets jubilæum – 25 år – udtalte landsrådet enstemmigt sin anerkendelse af det store arbejde, som pastor Chemnitz og hans anden hustru, fru Valborg Chemnitz, ved deres uegennyttige arbejde havde ydet til gavn for grønlandske børn.

Optegnelser fra Grønlandsrejsen 1952-54

Lichtenau for tyve år siden.

Udstedet Lichtenau ligger i det indre af et fjord- og bugtområde omgivet af høje fjelde. Tangen med byen er omgivet af vand på de 3 sider. Fra strandens flade sten hæver landet sig op mod en græslette, hvor husene ligger spredt. Der er 80 beboere ialt, en kirke, præstebolig og et børnehjem, som jeg senere skal fortælle om. Også et forsamlingshus findes der, i det foregår alle sammenkomster, forskellige fester, danse og meget andet. Ulejliger man sig en tur op ad de stejle fjelde, har man en fantastisk udsigt – ikke alene over byen, men fjeldene omkring den med. Kommer man helt op på toppen af et fjeld, belønnes anstrengelserne i rigt mål. Men det er ikke så ligetil at kravle derop, når man kommer fra det flade Danmark og ikke er oplært „bjergbestiger“, for man smutter mange

gange og må kravle på alle fire, mens man holder fast i græstotter eller lyngris. Men kommer man endelig op og får fast grund under fødderne, har man en fantastisk udsigt ind mod fjordene. Mellem to høje fjelde kan man i klart vejr se et bredt stykke af indlandsisen. Er man tilmed så heldig at se solen gå ned, mens man står der – bag to høje fjelde – kl. 3 om eftermiddagen, ja da er belysningen ubeskrivelig smuk. Personligt har jeg oplevet „Fjeldene stå i brand og glød“. Følger øjnene fjeldene langs højre side helt ud i vest til Agúlliarusser-suaq, der er 700 m højt, og derfra lader blikket glide ind i fjorden, kan farverne svinge fra mørkviolet fornedet til purpurrødt højere oppe og tindrende hvidt øverst oppe, hvor den evige sne ligger. Tilmed spejler disse fjelde sig i det spejlblanke vand med farverne, så

det er lige ved at tage vejret fra én at betragte så megen skønhed på én gang.

Stedet blev oprindeligt grundlagt af Brødremenigheden (Herrnhuterne) 1774. Mange af bygningerne i Lichtenau fortæller om Brødrene. Den lange, fir-kantede kirkelønge med den lille tagrytter er karakteristisk for byggemåden. Også andre huse i byen er fra dengang. De er sammen med præsteboligen, proviantboden og den gamle stald, som i første omgang blev brugt til kirke og senere igen af missionærerne brugt til fåre- og gedestald, fredet i klasse A. – Kirken er opført 1871 af Brødremenigheden. Bygningen er af bindingsværk, og indgangen er for enden af kirken. Senere er den dog udvidet med våbenhus og vindfang. Den har tårn og klokke oppe på kirkeloftet. Kirken er rød og hvid udvendig, indvendig er der hvidt loft og lyseblå vægge. Den er meget smuk og har plads til ca. 200. Men man ser i dag i øjnene, at det ualmindeligt smukke – og historiske – sted vil blive forladt af mennesker, da folk stadig flytter derfra.

Jul i Grønland.

Den første jul i Østgrønland holdtes i året 1884. I det grønlandske blad „Kallådtlit“ (Grønlænderen), hvor min grønlandske fætter var redaktør (Jens Kleist), findes en samtale om julen mellem to gamle grønlandere. For at høre om julen i gamle dage besøgte de fhv. kolonibestyrer Johan Petersen. Han kendte skikkene i Østgrønland. Man har ligesom i de øvrige af jordens nordlige egne fejret fester omkring årets korteste dag, før man kendte til julefester. Til de tidligste julefester lavede man selv

juletræet af en stok, som man borede huller i lidt forskudt i forhold til hinanden. Heri satte man så passende grene af enebær, som børnene hjælper med at finde. De ligger ude i sneen og holder sig friske længe. De små grene sættes foroven på stokken, og derefter efter størrelse nedefter. „Træet“ kan blive vældig flot, når det laves på den rigtige måde. De blå bær, som sidder på grenene, er også dekorative. Men når al julestadsen er omhyggeligt gennemgået og anbragt på det, og lysene bliver tændt, er det „Verdens smukkeste juletræ“.

En af de ældste grønlandere her i Danmark, Judithe Lund, søster til digteren og komponisten Henrik Lund, havde en masse at fortælle om julen i Vestgrønland. Hun siger: „Da vi var børn, længtes vi i spændt forventning efter julen. Når adventssøndag var forbi, fik de voksne travlt med forskellige juleforberedelser. Nogle undte sig næppe søvn, og når nogle gik i seng, stod andre op for at afløse, så man kunne blive færdig med nyt tøj til hele familien til julefesten, for da skulle alle i nyt tøj. I skolen lærte vi børn julesalmer og juleevangeliet, som vi skulle fremsige og synge i kirken juleaften. Juleaftensdag kl. 12 kimedede klokkerne, og flaget blev hejst. Nu begyndte den store højtid. Kl. 1 gik børnene i deres nye, fine tøj i kirke for at fremsige juleevangeliet, mens de voksne hørte på dem. Dette var julens begyndelse. Om eftermiddagen kl. 16 var der atter gudstjeneste, men for de voksne. Om aftenen var der juletræ. Mange havde ikke juletræ, men så pyntede de derhjemme med lys, farvede billeder og enebærgrene.

De, der havde juletræ, inviterede deres familie og bekendte for at fejre julen med dem og for sammen at synge julesalmerne.“

Også vi holdt en dejlig jul. Vi var alle i kirke. Koret sang meget smukt. Alle lys var tændt også på kirkebænkene. Oppe på alteret stod to små juletræer. Under den sidste salme gik én fra hvert hus hjem og tændte julelysene i vinduerne. Efter gudstjenesten var det stjerneklart, og meget smukke nordlys flammede over os. Skønt var det også at se præsteboligen og børnehjemmet oplyst med stearinlys, ligesom i alle de andre huse. Efter middagen gik der bud efter organistens, kateketens og pavias. Pavia var præstegårdskarlen, som var blevet gift med det ældste af børnene fra børnehjemmet i Fiskerhuset. Når de kom, blev træet tændt nede i skolestuen, hvor vi så alle gik om det. Efter nogle salmer, danske og grønlandske, blev der delt meget fine hjerter og kræmmerhuse ud til os alle. Vi sluttede af ovre på plejehjemmet. Det blev meget sent, inden vi kunne åbne vore private pakker fra slægtinge og venner i Danmark. Næste morgen skulle vi meget tidligt op til gudstjeneste kl. 8.

Senere på aftenen begynder børnene at synge julen ind. De går fra hus til hus. Lige rent lyder det ikke altid, men de elsker at synge. Man lukker dem ind i varmen og giver dem lidt småkager, konfekt eller chokolade. Sådan går omtrent 2 timer. De små lurendrejere finder jo hurtigt ud af, at hos „Palasé“ (præsten) giver det ekstra godt!!! De samles nu udenfor det oplyste vindue med stearinlys, tænderklaprende af

kulde, hænderne dybt begravet i lommerne, mens de tramper i sneen eller rokker fra side til side for at holde varmen. Endelig kommer „belønningen“. De kommer ind i varmen, men har stadig hænderne i lommerne, indtil der bliver budt dem noget. Lidt efter er de ude igen, og inden længe høres sangen atter – men denne gang udenfor køkkendøren!!! – Atátá må så igen lukke op og smilende traktere på ny – af bolsjedåsen!!! – Da er de små gavstrikker ét stort smil, og de kvitterer med endnu en salme – samt et „Jútdlime pivduarit!“ (Glædelig jul!). Så er børnene også trætte og falder gerne i søvn med tøjet på – på briksen. Ved midnatstid begynder de unge på bopladsen at synge julen ind. Folk sætter lys i vinduerne. Medens de brænder ned, synger de unge. Lyset smelter et lille hul på de frosne ruder, så man kan se ud. Når lysene er brændt ned, går de videre til næste hus, og når der tændes lys, ved de, at der høres efter.

Vi sluttede gerne det gamle år ovre hos plejemor, Kirsten Kristensen. Far, Inger (assistenten fra Danmark) og jeg var oppe til kl. 24. Far skulle forberede sig til nytårmorgen. Nytårsaften sluttede beboerne med dans i forsamlingshuset, til de pludselig hørte Pavia ringe med klokken i kirken. Så holdt dansen op. Far tændte lysene i vindueskarmen. Der blev holdt taler, skudt et par raketter af, og så sang vi: „Dejlig er jorden.“ Det nye år var inde. Inger og jeg stod oppe i gavlvinduet, da vi ikke ville forstyrre far for meget, sneen lå tyk og lyste dobbelt hvidt i den sorte nat med svag nymåne. Det var skønt at se.

Fangerfamilien.

Manden er familiens overhoved med det største ansvar. Alt afhænger af hans fangst. Hans kone ordner hans sælskindsanorak, luffer og varme kamikker. Kajakken har manden selv meget omhyggeligt undersøgt sammen med fangstredskaberne. Det hvide sejl, som skal narre sælen, så den tror, det er en isflage, der kommer flydende, har han også med. Harpunen, fangstblæren og linerne er lagt nøjagtigt på plads. Riflen ligger klar nede i bunden af kajakken sammen med proviant og noget varmt tøj, hvis han skal være længe ude. Fangeren er kun hjemme en dag eller to for at

gøre redskaberne klar igen. Til gengæld bliver der holdt skarpt udkig efter ham, når man mener, han kan være hjemme igen. Børn og gamle folk, som ikke har noget særligt at gøre, bliver sat til at spejde efter ham. Det sker oppe fra udkigsfjeldet. Grønlænderen har et skarpt øje og kan, længe før fangeren når ind til land, med deres falkeblik se, hvad han har med hjem. Det kan de se på den måde, kajakken ligger i vandet. Han har gerne et bundt fugle bagpå og én eller to sæler, hvis han har været heldig. Når udkigsfolkene har set ham, får bopladsens øvrige beboere besked, og alle løber ned til anløbsstedet.

Lichtenau. (Fot.: Hans Berg).

Sælflænsning.

Fangerens kone har allerede gjort alt klart til sælflænsningen, for det er hendes arbejde. Spændingen stiger. Fangsten bliver nu overrakt kvinder og børn, mens manden stadig sidder spændt godt fast i kajakken. Han løsner så sælerne eller sælen og skubber dem ind, hvor alle haler af fuld kraft. Sælen er meget tung at slæbe op, men det foregår under latter og morskab. Når alt omsider er „landet“, samles man om byttet. Hundene er vanskelige at holde væk. De er meget sultne om sommeren, magre og udhungrede. Børnene venter tålmodigt på deres særlige del af sælen, nemlig det A-D vitaminrige sælspek (noget værre tyggegummi), samt et lille stykke af den endnu varme sællever. En sælflænsning er et helt ritual, idet det foregår ens hver gang. Sælen lægges om på ryggen. Kvinden tager sin specielle flænsekniiv frem (uloen kaldet). Den er slebet skarp på en sten. Med faste, rytmiske bevægelser sprættes maveskindet op fra hovedet til baglufferne, og det går hurtigt. Hun er jo vant til dette arbejde. Af og til må „uloen“ igen slibes på stenen, for sælskindet og spækket er meget sejt at skære i. En sælflænsning varer ca. 20 minutter, og så har hun fordelt de forskellige stykker til de andre på bopladsen. Der er mad nok nu. Kødets bliver kogt, og alle bliver bænket på briksen, eller de sidder på gulvet. Meget plads er der jo ikke. Men hvor der er hjertelum, er der også husrum. Man tager nu det varme kød, som er lagt op på en tallerken, med hænderne, som nu ikke er særlig rene, hvad man ser stort på! Kødets holdes op til munden, og med en

bordkniiv – en stor én – skæres kødet af lige under ens næse. Suppen drikkes af et krus eller af en tallerken. Skal maden række længere, kommer man gryn i. I den tid, hvor mændene har travlt med at fange sæler, har konerne og de unge piger også travlt, for nu skal der laves nyt tøj til vinteren.

Nationaldragten.

Der går mange forskellige skind til en nationaldragt, både til bukser og kamikker. Først skal skindet som sagt behandles. Skindet eller skindene bliver spændt ud og skrabet rent for kød, spæk og trævler. Bagefter skal det vaskes grundigt i brunt sæbevand, hvorefter det atter spændes ud på jorden og fæstnes med små træsom. Når det er tørt, skal det nulres og gnides, for at det kan blive blødt og lækkert. Så bliver det igen spændt ud, og skindene farves nu i forskellige farver. De skæres derefter ud i papirtynde strimler, og så skæres mønsteret. Den indvendige kamiksål laves med hårene indad. Den yderste bliver farvet mørkeblå til mændene og drenge og de lange „støvler“ til de gamle koner. Så skal mosaikmønsteret syes på. Det er forskelligt til mænd og kvinder. Grønlænderne elsker at sætte farver sammen. Det er bitte små firkanter, som syes fast. Alt må syes med hånden, og selv sytråden må man forfærdige af senetråde. To sener snos sammen til en tråd og rulles mod kinden eller mod et bukseben af sælskind. Kamikken har to lag, den hårede inderside, som er vældig varm, og den „uhårede“ yderside – den egentlige støvle til udvendig brug. Sålen er altid sort, medens det andet har for-

skellige farver: sort, mørkebrunt, mørkeblåt, rødt eller hvidt. Der er forskel på hverdagskamikker, som ikke pyntes så meget som festkamikkerne, der bliver broderet i meget smukke, brede mønstre eller blot smalle borter. Inden kamikkerne er helt færdige, skal de „kamiutes“. Det sker på et bredt træstykke med to „fødder“ forneden og et metalstykke foroven sat ned i træet. Det er meget skarpt, men det er nødvendigt, ellers kan man ikke gnide kamikkerne ordentligt. De bliver både smidige og varme af den omgang. Mellem de to lag skind lægges godt med hør. Det tager fugtigheden. Øverst på kamikken er en tyk kant af sælskind. Endelig er mændenes kamikker færdige. Kvindernes inderste støvleskaft går helt op omtrent til låret. Den ydre kamik går til knæet og er broderet. Et meget bredt stykke er broderet med forskellige rosenmønstre, det syes på og ligeledes en fin hæklet blonde. Det afsluttes med et stykke bredt, sort hundeskind. Bukserne laves af et specielt sælskind, der er gråspættet og lidt groft. Også det broderes. Der kommer først en rød strimmel, lidt bredt skind, derefter en strimmel lige så bred af hvidt skind med hår, og i midten er der en meget smuk, broderet bort, – igen en strimmel af det hvide skind og det røde – i striber. Øverst oppe laves en bred linning af afhåret skind, så man bedre kan holde dem oppe. En „nuluk“ (ende) syes nu, for at de kan bevæges sig i dem, og bukserne er færdige.

Til dragten hører også anorakken. Den består ligesom kamikkerne af to lag

skind. Det inderste lag er meget blødt og varmt, og det syes efter et bestemt mønster. Endnu et lag syes af silkestof eller taft og gerne i spraglede farver, men også tit ensfarvet. Der er et fast kulørt silkeskærf, som er meget bredt, da det skal holde anorakken på plads. Ærmerne og halskanten med et bredt stykke sort hundeskind. Det er meget blødt og lækkert. Ærmerne er også broderet oven for skindkanten med perler. Det er gerne et af mønstrene fra den store perlekrave, der går igen. Kæmpearbejdet med den store perlekrave følger nu, og den syes så på skindkanten. Perlemønstrene er højst variable, men de bliver til ud af deres egen fantasi. Bliver en kvinde ked af et mønster, piller hun det op og finder på et nyt, som hun synes bedre om. Tiden går dejligt med det arbejde. Et halsstykke hører med, det skal også broderes, og endelig også perlebroderede muffediser, for at dragten er fuldkommen.

Det er noget af en kunst at få den flotte dragt på. Først skal hun have de meget korte skindbukser på. Derpå de lange kamikker, der går et stykke op over knæet. Halsstykket og muffediserne tages på. Til sidst „Timiakken“, som den kaldes. Den er meget tung at have på. Man trækker den ned over hovedet. Dens vægt beror på den store perlekrave, som er ret tung og går langt ned. Et par roser eller et bredt silkebånd i håret afslutter festdragten. Dette er kun den sydgrønlandske dragt, jeg har beskrevet.